

СТОРІНКАМИ ІНТЕРНЕТ-ПОЕЗІЇ: КУРЙОЗНЕ ВІРШУВАННЯ

У статті йдеться про специфіку популяризації поетичних творів, зокрема курйозних віршів, через мережу Інтернет. Показано особливості російськомовного акровіршування, яке в молодіжних колах користується значним попитом, та перспективи розвитку акровірша україномовного, до якого, завдяки спілкуванню на форумах, долучається дедалі більше людей різного віку.

Ключові слова: поезія, Інтернет, курйозне віршування, тема, жанр, акровірш, спілкування.

Акровірш, як відомо, – це віршований твір, у якому перші літери рядків утворюють слово або речення. За всіх часів розвитку поезії цей жанр був свідченням високого розвитку художньої мови та вміння поетів майстерно нею володіти. Від античності і до середніх століть вибір акровіршової форми частіше пов'язаний із сакральними мотивами: таким способом кодуються священні для християн імена: Ісус Христос, Діва Марія та багато інших [див., напр., 9, 55]. Різні видання – від зібрань барокових творів до сучасних антологій курйозної та комбінаторної поезії – подають також взірці акровіршів-азбуковників, кожен новий рядок яких починається з наступної літери алфавіту; вони мають передусім дидактичне спрямування, але водночас і презентують тогочасну модель світу.

Починаючи з IX століття, акровіршування розвивається, постійно видозмінюючись. Так, Б. Степанишин, Л. Ушкалов, Д. Чижевський та низка інших дослідників твердять, що від самого початку акровірші, передусім їхні модифікації – алфавітні поезії, мали виразно духовний зміст, реалізуючись у жанрах молитви й так званого «маріологічного» вірша.

А. Макаров з цього приводу зауважує: «Якщо в природі ми скрізь знаходимо виразні знаки присутності живої думки творця світу, то цілком логічно припустити, що й зовнішня форма творів, які несуть у собі часточку Божої мудрості, мусить мати якісь особливі зовнішні прикмети» [4, 247].

І акровіршами, і азбуковниками виступають оригінальні грецькі тексти акафістів; на жаль, у слов'яномовних перекладах цього правила не дотримуються. Але ж така архітектоніка акафіста виводить його на вищий, порівняно з молитвою або тропарем, символічний рівень – сквородинського «букваря миру»: вільна віршова форма кожної строфи організується їхнім алфавітним порядком.

Інші варіації задуму акровірша – звернення поета (до свого покровителя, побратима по перу), або – особливо сьогодні – з підписом, вбудованим в перший стовпець літер авторського імені або імені адресата. Вважається, що саме так використовував акровірш його винахідник, давньогрецький поет і драматург Епіхарм [6, 234].

Біля витоків російського акровірша також стоять твори пера ієромонаха Германа, який у XVII столітті перекладав Псалтир: наприклад, його переклад 140-го псалма показує по перших буквах фразу «Герман монах моляся писах»).

У функціональному відношенні цим трьом випадкам відповідають три типи акровірша.

1. **Акрівірш-ключ:** читається по перших літерах; текст у концентрованому вигляді виражає зміст твору і, за авторським задумом, його повинен помітити кожен читач. Окремий випадок такого рішення – вірш-загадка з розгадкою в перших літерах і першим (або останнім) рядком, кодованим у вірші.

2. **Акрівірш-присвята:** читається по перших літерах і текст називає його адресата. Часто цей адресат зазначений у тексті іншим способом (у назві, в епіграфі, прямо у вірші), іноді інших вказівок немає, і тоді присвята помітна тільки дуже уважному або підготовленому читачеві. Наприклад, автор цієї статті має опублікований акровірш, присвячений професорові Одеської національної академії харчових технологій:

*Легкокрилий вітер весну закликає,
Елегантний явір березень вітає.
Од степів Одеських – аромати моря:
Наче бірюзові, хвилі неозорі.
І чи хто нам скаже, де шукати щастя,
Де ті сни блукають, що поетам сняться?..*

*Коли Тьми та Світла одшуміли битви,
Аурою Сонця озорнули світ Ви!
Прозолоть ранкова – погляд Ваш квітучий,
Ранок солов'їний – голос Ваш співучий,
Експресивне море – серце Ваше юне,
Легідне проміння – слово злострунне!
Ясен день весняний
Нам радість віщує –
Ці слова та квіти щиро Вам даруєм! [5, 85]*

3. **Акровірш-шифр**: читається по перших літерах. Текст його не має прямого стосунку до змісту вірша і вводить у твір нову, побічну інформацію. Часто такий тип акровірша використовується як засіб обійти цензурні чи інші заборони [див. 1], а в більш повсякденному вимірі – як елемент дитячої гри «у шпигунів».

Сьогодні у середовищі школярів і студентів акровірш зажив великої популярності як унікальний подарунок до будь-якого свята. Взірці таких «подарунків» репрезентовано не лише у друкованих виданнях, а й на літературних Інтернет-сайтах. Тому **метою цієї статті** стало виявити особливості сучасного акровірша (писаного російською та українською мовами) та установити його місце у формуванні поетичного досвіду молодшої людини.

Жанрова та тематична палітра сучасного акровіршування надзвичайно різноманітна. Це вірші-посвяти, у яких обіграються імена адресата або автора (як і за часів бароко); послання, у яких перші літери рядків утворюють слово, словосполучення або цілу фразу; віршовані загадки тощо. Нерідко трапляються й акровірші серйозного, навіть сакрального змісту. Наприклад, «Акровірш про вдячність» Віри Кушнір, розміщений на веб-сайті християнської поезії:

*Зачем грустить, когда на небе тучи,
Ажурный лес вдруг стал непроходимым?..*

*Ведь не лишился силы Бог могучий.
Сегодня радость Он дарит любимым.
Ёж за свои иголки благодарен,*

*Блаженствует зайчишка быстроногий,
Лань счастлива, что ей ручей подарен,
А мы порой не видим ласки Бога.
Господь заботится о человеке:
Он дал нам жизнь, дыханье, душу, разум...
Дал нам спасенье во Христе навеки,
Аккорд, покой там, где была проказа.
Равви — Учитель, милостивый, нежный,
Иисус Христос. Он нам принес спасенье!
Так как же не воздать благодареньем
Ему за жизнь и вечную надежду? [«За все благодарите». 10]*

Надзавдання творцеві акровірша, орієнтованого на певний вислів або слово, значною мірою зумовлює його строфічну будову. Він може бути астрофічним або поділеним на нерівновеликі строфіїди, у яких кількість рядків відповідає кількості літер у кодованому слові (як це помітно у наведеному зразку), навіть якщо за задумом це канонічна строфа – сонет, рондель, тріолет.

Відтак акровіршування значно розширює формальний потенціал твору: згідно з семантикою слів ключової фрази, поет може вдаватися до синтаксично завершених рядків або використовувати переноси, створювати логічні паузи, переходячи від однієї строфи до іншої, застосовувати різні віршові метри, вживати застарілі та рідковживані слова.

Загалом сила естетичного впливу ліричного твору – в тому, що, прочитавши його, неодмінно ставиш собі запитання: «І чому це написав / написала не я?» [7, 91]. Аналогічне запитання нерідко виникає й при читанні акровіршів, подібних до наведеного нижче. Його заголовок установлює горизонт очікування конкретного жанру, а зміст виявляється по-японському лаконічним:

АКРО-ПОЕМА

Поет

Осип

Емільевич

Мандельштам –

Акмеист

(Д. Аваліані; цей вірш, на відміну від багатьох інших, надається й до українського перекладу).

Водночас доволі складним є компонування акровірша, при якому першою в рядку має стати «нестандартна» літера: И, Ї (українською мовою), Ы, Ё (російською), а також м'який знак. Так, кількість слів на Ї обмежена («їжак», «ївга», «їсти» з усіма словоформами), і саме це створює проблему при творенні вірша на слово «Україна». По-друге, в українській мові лексеми на «е» – переважно іншомовні, і не кожне з них можна вжити в акровірші на слово «Шевченко», де наявно аж дві літери «е» (хіба що «емоції», «енергія», «епос», «епічний» та ще деякі інші).

Як правило, поети виходять із цього становища по-різному: подають першою не літеру, а буквосполучення (НИтка, ТИгр, НЬого, ТЬохнув тощо), вводять літери ключового слова чи фрази усередину вірша (мезостих) або на кінець його (телестих), унаслідок чого утворюються полісемантичні віршові конструкції [див., напр., 8, 406], а іноді ставлячи на початок архаїчні фор-

ми слів: «інший» натомість унормованого «інший», «ирій» натомість більш уживаного «вирій».

Акрівірші, вміщені на Інтернет-сторінках, викликають подив не лише витонченістю, а й інтертекстуальним наповненням. Так, поезія безіменної російської авторки виводить на новий рівень сприйняття традиційну для лірики Срібного віку сецесійну декоративну образність:

Янтарные бусы на хрупкую, тонкую шею,

Такого же камня, колечко на палец руки.

Отменное чувство – любовь, плюс немного робею,

Быть может, сегодня с тобою, мы будем близки...

Оранжевый бант поверх бежевой юбки,

Юлой покружусь перед старым огромным трюмо.

Любимой помадой подкрашу манящие губки,

Юркой рукой, впопыхах, приоткрою окно.

Блаженна улыбка – предчувствие радостной встречи

И мелкая дрожь «метеором» с главы и до пят,

Мечтанья прерву, заменю догоревшие свечи,

Ах, как я люблю неизвестности сей аромат! [«Я тобою любима». 3]

У багатьох російських акрівіршах синтезовано пушкінські й есенінські сумовиті інтонації з гумористичними відтінками:

Тем, кто родился в октябре,

Еще одна досталась осень –

Мельканье золота в ковре,

Круженье листьев, неба просинь,

Тоска по летнему теплу,

Огни костров и шлейфы дыма,

Роскошные грибы к столу –

Обряд давно необходимый.

Деревьев полунагота

И луж зеркальных неизбежность

Любимы мной, и есть в них та,

Своя осенняя небрежность.

Я не хочу боготворить,

Восторг здесь вроде не уместен,

Октябрь словно говорит,

Как друг, идя со мною вместе.

Тихи неспешные шаги,

Я чувствую его дыханье,

Бормочет он свои стихи,

Рифмует дождь и расставанье...

Еще не время для прощанья? [«Тем, кто родился в октябре». 2]

Кількість російськомовних акровіршів в Інтернеті вражає навіть досвідченого знавця курйозної поезії. Проте набагато складніше справа стоїть із популяризацією в Інтернеті україномовного акровіршування. На українських літературних сайтах найчастіше можна побачити знакові взірці акровіршування (маріологічні поезії Івана Величковського, загадки Л. Глібова, ліричні твори В. Самійленка, А. Казки та інших авторів). Водночас сучасну поезію репрезентовано невеликою кількістю імен (Д. Білоус, В. Довжик, О. Довгоп'ят, П. Розвозчик, Оксана Сенатович, Т. Лисенко, Наталія Чорпіта), чії акровірші виходили також друком.

Водночас неможливо не спостерегти таку позитивну тенденцію. Доволі часто на Інтернет-форумах люди різного віку та статусу подають «запити» своїм співрозмовникам або обмінюються авторськими акровіршами на низку символічних слів: здебільшого це – Шевченко, Україна, Діти, Район, Іменник, Калина, Край, Школа, Рослина, Добро, Краса, Зима, Сніг, Небо, Зошит (та інше шкільне приладдя) і т.д. Це значною мірою стимулює користувачів Мережі до створення власних зразків цього жанру, і притому доволі майстерних:

Квітує білим і червоним квітом,

Все вгору-вгору пнуться ціле літо.

А потім диво – де були квітки,

Стебло народжує стручки.

Отам, у зеленавих колисках,

Лежить малеча в пелюшках.

Яка ж вона смачна у пиріжках! [1]

Той факт, що при творенні акровірша на слова типу «калина», «іменник», «зошит» і подібні поет повсякчас наражається на «зачаровану» літеру «и», приводить до цікавих лінгвістичних знахідок – зокрема віршів, які проявляють прихований потенціал вигуків і звуконаслідувальних слів:

*Вузька буваю і широка.
У мене по обидва боки
Людські оселі, магазини. –
Ихи-ихи, – хурчать машини.
Цокочуть каблуки й ціпки.
Я поможу всім залюбки [П. Розвозчик. 1].*

Пошук вдалого акровірша – чинник активного спілкування, учасники якого ретельно враховують читацьку адресу віршів: на одне й те саме слово вони можуть «замовити» твір для учнів початкової школи, середніх і старших класів, для різної «дорослої» аудиторії. «Де можна знайти акровірш на слово, що означає будь-яку лікарську рослину?», «Потрібен акровірш на слово МОВА», «Допоможіть знайти вірш для учня 2-го класу про сніг», – подібними повідомленнями рясніють читацькі форуми. І кожен користувач може долучитися до цього захопливого процесу, залишивши у діалоговому вікні свій коментар або цілий поетичний твір – власного чи іншого авторства.

Про лікарську рослину:

*Росте ця лікувальна квітка
Опріч лісів іще в полях.
Малі й дорослі знають шлях,
Аби її добути влітку.
Шовково коси пломеніють,
Коли настоєм їх помиють.
А що, скажіть, за квітка, дітки? [О. Довгоп'ят. 1]*

Про мову:

*Міць наша й слава,
Огненна лава,
Віками гнана,
А все ж нездоланна [автор цієї роботи].*

Про сніг:

*Срібна зірка біла-біла
На мою долоньку сіла
І як сіла, то й розтала –
Голуба водиця стала [В. Довжик. 1].*

Узагальнюючи, варто наголосити на таких моментах.

Зорова поезія, яка проявилася у жанрах курйозного та емблематичного вірша, була органічним явищем мистецької системи бароко, зумовленим історичною традицією виду та конкретними художніми особливостями стилю. В українській літературі вона стала першоосновою поетичних шукань представників різних художніх систем – шістдесятників, вісімдесятників, поетів постмодерного профілю. У галузі зорової поезії, передусім у царині акровірша, плідно працюють також учні шкіл і студенти вищих навчальних закладів, іноді популяризуючи свої твори через мережу Інтернет.

Беручись до акровірша, поет має витворити для себе настанову: навіть попри формальну заданість, скутість поетичної думки строгим буквеним контуром, текст має бути написано так, щоб він і при читанні вголос сприймався як повноцінний поетичний твір, зразок високої лірики, і вже потім – як феномен зорової, курйозної версифікації. В цьому, вочевидь, – найвищий вияв майстерності автора-«акровіршувальника».

Подальше вивчення семантики акровірша як особливого різновиду української Інтернет-поезії дозволить побачити, що чим глибше автор проникає у внутрішній вимір слова (розбиваючи його на літери, які стають кодами зчаста неспоріднених повідомлень; розширюючи жанрові межі акровіршової посьвати або сентенції; суміщаючи неологізм із загальноновживаною лексемою; ускладнюючи синтаксис і строфічну будову вірша), тим ширшим стає коло змісту поезії. Завдяки цьому асоціативні поля, витворені винесеним у заголовок акровірша словесним або синтагматичним концептом, отримують спільну точку дотику, якою є їхнє архетипне синкретичне наповнення – прояснення внутрішньої форми Слова та глибокої семантики Літери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акрівірші [Електронний ресурс] / В. Довжик, Л. Глібов та ін. – Режим доступу : www.uaopedia.com
2. Акростиhi [Электронный ресурс] / Д. Авалиани и др. – Режим доступа : <http://lyrik.rc-mir.com/gedicht334346.html>
3. Красивые акростиhi о любви [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://loveyou.nsknet.ru/akrostih>
4. Макаров А. Світло українського бароко : монографія / Анатолій Макаров. – К. : Мистецтво, 1994. – 288 с.
5. Науменко Н.В. Розмарин : поезії / Наталія Науменко. – К. : Видавництво «Сталь», 2011. – 199 с. – (Першотвір).
6. Семенюк Г.Ф. Версифікація : теорія і практика віршування : підручник / Григорій Семенюк, Анатолій Гуляк, Олена Бондарева. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – 303 с.

7. Семенюк Г.Ф. Літературна майстерність письменника : підручник / Григорій Семенюк, Анатолій Гуляк, Наталія Науменко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – 367 с.

8. Ткаченко А.О. Мистецтво слова : вступ до літературознавства : підручник для гуманітаріїв / Анатолій Ткаченко. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 448 с.

9. Ушкалов Л.О. Есеї про українське бароко / Леонід Ушкалов. – К. : Факт – Наш час, 2006. – 284 с.

10. Христианские стихи [Электронный ресурс] / В. Кушнир и др. – Режим доступа : <http://iisus.urbeto.info/home/hristianskie-stihi/nazvanie-stiha-na-bukvu-a-1/akrostih-o-blagodarnosti>

Стаття надійшла до редакції 11.04.2013.

Науменко Н.В., д.філол.н., проф.,
Национальный университет пищевых технологий

ПО СТРАНИЦАМ ИНТЕРНЕТ-ПОЭЗИИ: КУРЬЕЗНОЕ СТИХОСЛОЖЕНИЕ

В статье речь идет о специфике популяризации поэтических произведений, в частности курьезных стихов, через сеть Интернет. Показаны особенности русскоязычного акростихового творчества, пользующегося значительным спросом в молодежных кругах, и перспективы развития украинского акростиха, к которому, благодаря общению на форумах, подключается все большее число людей разного возраста.

Ключевые слова: поэзия, Интернет, курьезное стихосложение, тема, жанр, акростих, общение.

Naumenko N., Doct. Philol. Sci., Prof.
National University of Food Technologies

Wandering the pages of Internet poetry: curious versification

The article deals with the specific features of popularizing the verse works, particularly those curious, through Internet. There were shown the properties of Russian language acrostics that evoke great interest in youth, and also the perspectives of development of Ukrainian acrostic that is now being created by more people of different age, thanks to communication on Internet forums.

Keywords: poetry, Internet, curious versification, theme, genre, acrostic, communication.